

Наталя Савчук

ЛІТОПИСИ СЕМИСВІТТЯ

Книга 1

ДІТИ ПЕРЕСТУПУ

ТЕРНОПІЛЬ
БОГДАН

УДК 82-3
ББК 84-4
С 12

Савчук Наталя

С 12 Літописи Семисвіття. Книга 1. Діти переступу : роман-міфологема /Н. Савчук. — Тернопіль : Богдан, 2015. — 216 с.

ISBN 978-966-10-2213-2

Деся у глибинах пам'яті роду на тебе тисячоліттями чекав твій першосвіт, твоє Семисвіття.

У ті часи на праукраїнських теренах чоловік мало що важив для богів, людськими громадами верховодили чуйні берегині та загонисті лярви, а в Дикому Степу панували птаховичі зі змієвичами та Вражеві діти, котрі зналися з лютими перевертями та мервям.

Але якось берегиня з любові до чоловіка замість доньки, котра мала успадкувати всю її силу, народила двійню, вділивши чулості синові. Так у Семисвіття ввійшли «діти переступу» — напівчулі напівмужні берегиничі Врода та Волошко.

Рівновагу було порушено. І тепер ніхто не знає, чи зможуть доньки Великої Ма втримати у руках світ, адже мужі почали підступну гру за панування...

Наталі Савчук вдалося зазирнути у неймовірну глибочінь українського міфу й донести його до читача живим і багатобарвним, духмяним і багатоликим. Подібне в зарубіжній літературі втілив лише Д.Р.Р. Толкін.

**УДК 82-3
ББК 84-4**

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-2213-2

© Савчук Наталя, текст, 2015
© Василина Мельник, ілюстрування, 2015
© Навчальна книга – Богдан, 2015

*Присвячую синові Ярославу,
котрий допитується, чого так,
і Володимирові Рутківському,
який хоче знати, що буде далі ☺.*

Частина 1

РАННЯ

Із Правіку, відколи кляте колесо невпинно котиться, обертаючи малим і великим, на Сході вірили, що за Диким Степом лежить темний дикий Захід, котрий не має Знання, але таїть Силу...

Із Правіку, відколи люди зреклися богів і дорівнялися їм Силою, на Заході переказували, що за Диким Степом починається осяяний таємницею Схід, де всі мають щастя задарма...

А ті, котрі жили серед Степу, знали, що світ безкрайї мов те Яйце-райце і межею стає тільки Шлях...

З «Книги Янової»

Гаїна та Будимир

У Стрибожі, що стоїть в узголів'ї Славути, де вічний Шум уже не має сили, розсипаючись межи галяв і ланів ясними гаями та дібровами сміхотливими, люди жили як у всім Краї. На жилі дороги в сув'язі стежок і шляхів низалися малі та великі силянки, а в серці того стояв Стрибіж — твердиня-град, обнесена стіною, збережена за спинами гаїв і капищ.

Гаїна, стрибозька берегиня, попоравши удосвіта, лишила хату на домових і, розтрусивши зі сну свою золотоголову доню Вроду та сина Волошка Синьоока, одяглася у святешне та рушила до Мригори.

Будимир, відколи прийшов у Стрибож питати собі долі та впав їй у вічі, жив не лише при її печі, а й при своєму огні — на кузні. Поставив ту кузню не край дороги, як було заведено, не на торжищі,

а на Красній горі, біля Прадуба. Та Гаїна чула серцем, що божам то — не вада, й сивіла з Мри-гори теж на те пристала. Тепер на їхній Красногірці вогонь горів незгасно, підтримуваний живою силою кращого в усім Краї коваля, її подружжя — Будимира.

Сама Гаїна порядкувала на Бабиній горі, похилій, вкритій муравою та калиною, вишнями та яблунями самосійними, з джерелами і вербами у підгайку, з липовим гаєм. Любила Гаїна цю теплу як мамина цицька гору, де не одне життя стрибозьке зачалось у пахучому п'янкуму шелесті зарощених із ночі трав. Але нині мала йти в Мри-гору на жальник. Бо Лад велів готувати Радуницю весняну — нагадати всьому родові на тім світі, що на цім чекають на нові люди та на новий хліб для них...

Сивіла Ярина, що стереже їхні криниці та пахтить своїми трунком на тій горі чи не з вродження світу, казала, що всі вже приходили до своїх — прибрали і як Лад велить посадили материнку та барвінки, та руту-м'яту межі калинами...

На Радуницю на Мри-горі запалювали кострище не від живого вогню, а від ведогню старої як цей світ сивіли. На сторожі коло її хижі, що більше була схожа на зміїну нору, ніж на людську хату, ставав огнищанин із сімома парубками, котрі вже мали три седмиці, Гаїна, берегиня, стелила свою намітку святешню від порогу до капища, володár Будимир, чоловік її, готував на капищі жертву мертвому вогневі — мертвий хліб, сухий геть оббитий житній сніп, смачно политий чорною землею оливою, пропахчений сухими ж таки зіллям, листом і квітом. І як тільки Місяцівна відсувала ляду над срібним небесним колодязем, Хорс срібнотілий стелив білу огненну дорогу з неба до землі, а тоді ступав тихо на намітку та йшов до колодязя-хижі сивілиної. А звідтіль ніс у долонях дрібну сиву мишку — сивілін ведогонь. А та миша мала в писку одну-єдину синю жарину від печі самого Пекленця... Ось так на Мри-горі запалювали вогонь...

Нині Гаїна зібралася як слід: взяла хліба й солі, свіжого сиру та масла, крашанок червоних і семибарвних, і писанок чорно-білих поминальних... І як тільки Зоря прочинила небо, пускаючи на водопій золоті Сонцеві коні, прочинила й вона двері та ступила за поріг хати на гулицю-гуляйницю.

У веснянім вранішнім мареві скрізь срібно з прочинених хат ступали на світ божий матері, ведучи за собою своїх чоловіків,

дочок із зятями, відданиць із сестрами-політками та синів. Кожна мала в руці вузлик із частуванням, кожна гордо несла свою ткану мережану намітку — сув'язь білого світу в головах. Бо то Ма веліла, щоб жінки тримали на собі весь білий світ, а чоловіки були їм опорою та підмогою...

«Коли б той хліб так ясно сходив, як на заміс обіцявся», — гірко подумалося Гаїні, бо її Будимир геть і сей день не став їй по ліву сердешну руку, а палив огонь ще з ночі у своїй кузні, і лютий гук його молота чувся як Перунове било... «Воно наче й по Праву, та не до Ладу... Бо міг би лишити вогонь на малого Вітройка чи огневиць попросити і йти ниньки поряд... А так лише малі Врода та Волошко босими ноженятами збивають росу на споришах позад неї...».

Ставши серед вулиці, Гаїна низько вклонилася жінкам під хатами поперед себе, тоді — торжищу-вигонові по праву руку і дорозі-битому шляхові позад себе. А тоді гукнула: «Тут уся моя ріднонька, поряд моя дитинонька, а в Мри-горі моя мати, чи йметься їй спочивати?!». Врода малими руками дістала з торби келишок, а Волошко налив трохи меду з глека, що тримав при собі. Гаїна випила і всі матері з нею. «Хай Ма веде, бо шлях знає, хай рід мені поєднає!» — гукнула Гаїна вже так, щоб аж віддунило, і рушила до Мри-гори, а за нею ключем потяглися родини з усього Стрибожа.

Вони поволеньки йшли з долини в гору, а Сонце викочувалося їм назустріч. І стрибожчани виходили з тіні білі та аж лискучі — усім родом своїм під Божеве Сонце. Й так само у Мри-горі з тіні до світла підводилися зі спочинку їхні відійшли родичі. Сонце вистежило білими рушниками землю і наче життя, зачате в яйці, просвітилися лица тих, що спочили по важкій праці.

Тож, коли переступили Поріг, жальник стояв увесь осяяний сонцем, налитий ним по самі вінця, як чаша медом. Тонув жальник у трепеті манюніх листочків і нових трав, і цвіту, в гукові Будимирової кузні, в солодкому димові, що вився неспішно із замшілої, як та лісова пащека, селі сивіли Ярини. І в тім світлі, у тім мреві світу горішнього світ нижній піднявся як весняна вода в землі здіймається і став тут. І кожна матір знайшла свою матір, і луння злилося з відлунням! І червоні крашанки покотилися могилами, і веселкові-семибарвні, і чорні, рясно прошкрябані різамми, що їх мали на тім світі потім спокійно прочитати, хто тут народився, і як оженився, і чим душа кому болить, і чим тішиться, і яка поміч кому тра...

Гаїна стояла над своєю мамою Радомирою і не могла надивитися в її сині очі, що й на тім світі не втратили свого сяєва, на її коси срібні...

— Мамо-мамо! Не забудьте ж бабуні хлібця-солі дати, — Врода аж ногою об землю тупала з ляку, що скам'яніла мати замість нагодувати тогосвітніх, буде на них витріщатися як минулого року, а тоді знову не вродить і батько буде сердитий, а мати на нього цитькатиме...

Та Волошко вже її випередив: він лив мед на могилу і твердим, як у батька, та все ще писклявим голосом приговорював: «Їжте, пийте, спочивайте та нам добром повертайте!».

«Та то ж не чоловіче діло — до мертвих говорити!» — спам'ятався Врода і собі заходилася лупити крашанками об пам'ятний камінь та краяти паляницю, міцно притисши її до грудей. Тут і Гаїна дійшла Тяму, бо Радомира сміялася, п'ючи з долоні мед, що тік їй згори аж за пишну пазуху. І Гаїні стало на душі солодко, бо в обох її дітваках ясно горіли сині прабабині очі, хоч і під рудими огненними батьковими чубами...

«Родителі наші, йдіть до нас їсти каші!», «Родичі наші щирі, йдіть до нас на хліб-сіль», «Мамцю моя ріднесенька, ось сметана білесенька, а яечка як сонечко, йдіть сьогодні до донечки!» — чулося по всьому жальнику... Та потроху Сонце скочувалося долу і тінь змивала рідні обриси з цього світу. І матері вже одна по одній підводилися з колін і низько вклонялися тим, хто тримав їх на своїх плечах: «Наші рідні, не поминайте лихом, бо чим хата багата, то тим і рада...».

Розходилися як хто хотів. Діти бігли як горобці, шукаючи смачного та веселого. Дівки на порі громадилися збоку, бо вже з Великого дня в Стрибожі товклася купа напитувальників і готувалися грати в «гори-дуба». А парубки стрибозькі, котрим по обжинках іти геть, сумно, а хто і з цікавістю дивилися на ті грища. Бо так з Роду заведено, що як доростять матері своїх синів до парубоцького віку, а дівки — до чоловічої моці, настає час їм іти напитувати собі долі деінде у чужих бабів і дівок.

Гаїна підкликала Дубка, крепкого парубійка з сусідів:

— Ти б не облизнів їв, а домовився б із піддівками, та свою забаву влаштували, бо на одних розглядинах не дуже вивчишся.

— Ваша правда, матінко, — і лише залопотіло за ним.

А вона ще до сивих сутінків сиділа на жальнику.

«Багато цього року любистку та барвінку, більше за материнку... Це недобре, бо то на дівочих могилах... Виходить, багато вмерло, не ставши матерями й разу...» — думалося Гаїні. А про те, скільки сліз виплакала берегиня стрибозька золотокоса на маминій могилі один Бож знає. Та як зайшов у Стрибіж отой рудовусий коваль Будимир, не мало її серце спокою, а голова Тяму. Наче який перелесник зурочив. Була б Гаїна простою бабою, пішла б шукати берегині на ту біду. Але вона сама була берегинею! На її чуття й Припека, котрий може пристрасть розпалити й у камінній ступі, не мав би ради. Та все оте її хвалене чуття торочило лишень одне: «ось той муж, що годен твеї хати», «найшовся кілочок і на твій віночок», а то й ще що смачніше казало... І хоч лякало Гаїну оте її безтям'я, таки покликала Будимира до своєї хати. І ходила по тому Стрибожем як те Сонце — аж земля під п'ятами припікалася. Так розцвіла, що й лярві Чаруні завидки ледь вуха не пообгризали, поки від них відцуралася...

Був той Будимир зайшлий чоловік. Казав, що й поза Краєм чимало блукав Семисвіттям й матері-роду свого не знає, бо виріс при вознях, що ото торгують скрізь і одної землі не тримаються. Та Гаїна враз учула, що він дажбожого роду. І то не тільки тому, що був рудий як те літнє Сонце й очі мав сині як у божичів. Ні. В його осерді грала золота тепла сила, що може бути лише у крайових...

Та не мав Будимир звичаю жити у Краї. Все йому на чоловічий лад йшлося. На що вже малість — під Гаїнину макітру чуприну врізати — й того не тримався: як прийшов у Стрибіж зі своїм рудим чубом-«селезнем» на голій, як булава, шишкатій голові, то так і ходив. Тільки у вуса чмихав... Але Гаїну любив щиро та сильно. Так сильно, що коли вона отяжеліла під ним, то зважилася на нечуване для берегині діло — вчинила переступ, що його з Роду жодна берегиня не чинила — пройшла під Веселкою і власною волею замість дівки-одиначки, заступниці маминої, вродила двійко — первістку свою Вроду Рудогривку та сина Будимирового — Волошка Синьоока, вділила тому хлопаку сили, що її в наступниці своєї, доні кровної врізала...

Та з Роду велося, що первістка у чуйної — дівка-одиначка, мамина заступниця, у яку божі всю її силу й чуття переливають, аби помалу зріла нова берегиня. То вже інші берегинені дівки родилися

хіба спритнішими та здоровшими за бабські діти... А щоби берегиня хлопця вродила — то й геть про таке не чув ніхто, бо тих чоловіків по світу як бур'яну — топчи не витопчеш — аби на їх приплід силу берегинену тратити! Та Будимирові було все те не до тямую і не до душі. Будимир хотів сина як роса сонця — хай би вмерти, аби зійшло! А Гаїна хотіла лише, аби Будимир стелився при ній як лан при воді... Так і вродилися її незволнені діти з великої хоті та малого тямую.

Лементу було по всім Краї! Бо нечувана й страшна то була справа, аби берегиня — оборониця й заступниця роду крайового, чуйна вроджена, — задля свого любака, задля чоловіка, що їх сіється Краєм як того осоту грядкою, пішла впоперек Сварги й Права. Не могли божі лишити ТАКЕ поза очима! Тепер усій її окраїні, скільки тої берегині чуття покривало, від тих дітей не буде ні ласки, ні ради! Тому й матері стрибозькі не могли прийняти те, бо мали дочок і мусили дбати на їхню долю... Тож не було чого Гаїні чекати з тим переступом добра ні від божів, ні від людей. Але, поки була тяжка дїтьми, про те не думалося...

Та не встигли її синьооки побачити сонце, Водола, берегиня з Мокошина, присилувала людей забити Гаїну з її виродками до діжі та викотити в Славуту, аби вже сама Дана її долю рішила.

І були б кинули. Та Будимир, божам дякувати, гукнув про Правий бій.

Той звичай увів, кажуть, сам Рарог, як побачив, що діти його від Стриги та від Сварги не здатні поладнати між собою. Аби не могла ніяка громада взяти верх чи присилувати чийогось самотнього Права (бо ж і діти знають, що десять жаб солов'я перекричать!), стали гукати про Правий бій, аби міг кожен стати проти всіх, заклавши своє життя за іншого. Але на пам'яті Гаїни, її матері та баби з прабабою, ніколи в Стрибожі такого не робилося. Бо матері не досварювалися до того, аби своїм життям важити, а чоловікам при них велося як при рідній мамці, то теж не мали чого Права шукати...

Але Будимир гукнув про Правий бій. І заставив своє життя за троє...

І за кожную живу душу проти нього став один боєць. Із топірцем і нагаєм прийшла Ярійка із храму Ярилового, а ще один із луком — із Перунових услужників. І що найгірше, виступила з намови

Водолиної воя із тих, котрі при храмі Марі служать, з косою-нагинакою на плечі.

Битися зібралися, як Лад велить, на тік поза їхню хату. З того часу й досі зовуть той тік у Стрибожі люди «Судним», хоча ніколи суд на нім більше не стояв. Добрий тік. Ще прадід Гаїнин його глиною покрив, а яке покоління ціпами гладило один Бож зна...

Викотили баби з хати у двір Гаїнину хлібну діжу, глиною вмазали поверх усього, щоб як топити, то не тонула зразу, на неї Гаїну з дітьми висадили. Щоб як що, то зразу в ту діжу забивати й до Славути вулицею-гуляльницею котити. Там, по честі казати, й не далеко їм котити було...

Водола знизу стала, й лярва Чаруня, хоч свою малу під цицькою держала, теж у перші забивальниці вибилася. Хіба Бокатка Малкова сіла з малим своїм подалі та ще трохи бабів сльозу пустили... А так ні. Повилазили, хто куди не впрів, і роти як верші пороззявляли. А які дурніші, ще й дітей гукають: «Біжіть сюди! Тут Будимира-коваля вбивати будуть на току...».

Дивиться Гаїна на все те і сльози їй в очах сохнуть. Так і тягне крикнути, щоб і мати її на Мри-горі чула: «Неправда Ваша, мамо, таки кінчиться на мені рід берегинь стрибозьких! Бо це люддя не варте берегині... Бо мені привиділося оце все в Яйці-райці білому на Дівич-горі в священному гаї як Ви мені заплітини учинили... Божичі не брешуть... Зведуть нині зі світу й чоловіка мого непрошеного, й дітей моїх самогуканих, й мене саму, берегиню недоладну... Бо що лярві — Лад, берегині — зась!» І так їй стало себе жаль, так жаль, що Гаїна саме не знала як себе нажаліти, бо зроду-віку того не робила, бо де ж це бачено-чувано, щоби берегиня себе жаліла-жалувала... Її доля — людей жаліти, окраїну свою жалувати...

А тут люди як заревуть ревом. Глипнула Гаїна крізь сухі сльози, а то Ярійка з Ярилового храму на тік ступила. Ставна така, коса із золотими ушлітками круг шії завита, сорочка куца червоним поясом шовковим під самі груди заверчена туго. В одній руці топірець на сонці полискує, а в другій на короткім пужалні нагайка-семиплітка вужом виграє, залізними гаками закосичена.

— За два махи засіче! — один кричить.

— За раз зарубає! — другий підгавкує.